

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

SPR 209 Sociální deviace pro SPR

Hooligans: fotbaloví fanoušci anebo rváči?

E-F

VYMEZENÍ SKUPINY NEJEDNOZNAČENÉ, FAKTICKY VYUŽITY DVA ZDROJE, NEPRACUJETE S PRIMÁRNÍ LITERATUROU, NENÍ JASNÁ DYNAMIKA HOOLIGANS A MOTIVY SILNĚJŠÍ ČI SLABŠÍ VAZBY JEJICH JEDNOTLIVÝCH ČLENŮ NA RŮZNÝCH STUPNÍCH HIERARCHIE, TEORIE NEJDE DO HLOUBKY, PREZENTOVANÉ KONCEPTY TEORIE, MAJÍCÍ PODOBU PSYCHOLOGICKÝCH KONCEPTŮ, NEJOU V EMPIRICKÉ ČÁSTI FORMULOVÁNY V PODOBĚ KONKRÉTNÍCH INDIKÁTORŮ – PRACOVNÍCH OTÁZEK, ZÁVĚR JE VÁGNÍ, NENÍ JASNÉ, ZDALI BYL NAPLNĚN CÍL PRÁCE, JAKÉ JINÉ TEORIE JAK A V ČEM DOKÁŽÍ VYSVĚTLIT HOOLIGANS

Zadal: PhDr. Pavel Horák, Ph.D.

Vypracovala: Michaela Sošková (427126)

Brno 2015

Obsah

Úvod.....	3
1. Hooligans: Kdo jsou a jak se projevuje jejich chování	4
1.1. Hooligans coby subkultura	4
1.2. Struktura a organizace hooligans coby deviantní skupiny	5
1.3. Motivace členů a jejich zařazení	6
2. Odkrytí příčin deviantního chování na základě teorií sociálních deviací.....	7
Deviantní akt podle Loflanda	7
3. Teorie, Indikátory chování	7
Agresivita	9
Teorie napětí.....	9
Literatura	12

Úvod

Fotbal a jeho fanoušci. Často na zápasech můžeme vidět nadšené fanoušky jednotlivých klubů, anebo ještě o něco „více nadšené“ fanoušky, kteří hru svého oblíbeného fotbalového týmu natolik prožívají, až se rvou. Hooligans. Skupina převážně mužů, vyhledávající potyčky a agresi na fotbalových utkání. Nedávná událost v Polsku, kde při potyčce s policií zahynul právě jeden z členů hooligans, mě přiměla se o tuto tematiku více zajímat.

Co v nich spouští jejich neadekvátní chování? Proč se lidé rvou na utkání fotbalových týmů? To jsou otázky, na které bych díky příhodné teorii chtěla zjistit odpověď. Je mi naprostou záhadou, co nutí a žene lidi k takovému jednání.

Nechci označovat v této práci hooligans za devianty, to rozhodně ne. Leč prvky jejich chování a určité vzorce a styl, kterým se tato subkultura chová, se za deviantní rozhodně počítat dají. Počínaje agresivním až násilným chováním, rasismus až po odlišné uznávání určitých norem, podmíněných sociokulturními vlivy.

Jako studentku sociální práce a veřejné politiky, mě některé z chování této subkultury rozhodně nenechávají lhostejnou. Je určitě rozporuplné tyto skupiny někde „zaškatulkovat“, ale v seminární práci do Sociálních deviací, bych ráda osvětlila příčiny některých forem jejich jednání.

Využitím a zhodnocením vhodnosti teorie napětí bych ráda osvětlila násilné chování fanoušků fotbalu, označujících se hooligans. Tohoto cíle dosáhnu na základě tří následujících kapitol. V první části odkryji a popíši rysy těchto skupiny, formy jejich chování a to, jakým způsobem smýšlí. V druhé části vyberu vhodnou teorii sociálních deviací, kterou aplikuji na chování skupiny a vysvětlím, co za jednání považuji jako deviantní. V poslední části pak identifikuji příčiny chování této subkultury a přidám další z teorií, která dokáže opsat a rozšifrovat jednání této minoritní skupiny a zda se to dá paušalizovat na všechny jedince.

1. Hooligans: Kdo jsou a jak se projevuje jejich chování

Toto označení si vysloužili radikální až extrémističtí příznivci fotbalu, který kvůli svému chování narušují fotbalové zápasy KÝM?. Často pak dochází k nepříjemným násilným potyčkám nejen mezi samotnými fanoušky, ale především s policií, která na základě norem naší společnosti přihlíží fotbalovým utkáním a snažím se předcházet nebezpečným formám chování JAKÝM KONRÉTNE?.

Vznikem těchto násilných skupin se vytvořil zvláštní sport (KDO TO TVRDÍ? ZDE A VŠUDE V TEXTU ODKAZUJTE NA ZDROJE Vašich informací dle čsn!!). Samotné skupiny rváčů nejdříve prováděli své boje přímo na hřištích, nyní se dokonce jejich pralice přesunuly i před stadiony, kde si fanoušci jednotlivých týmů smluví sraz, kde se potom na základě domluvy poperou.

V dnešní době můžeme KDO? již hooligans označit jako subkulturu v naší společnosti (KDO TO TVRDÍ?). Nutno zmínit, že právě spojitost s touto minoritní skupinou, je pro některé členy životním stylem a smyslem života. A fotbal? Ten může sloužit pouze jako záminka, pod kterou se agresivní chování těchto aktérů schovává a „udává“ jim důvod k jejich jednání.

1.1. Hooligans coby subkultura

Skupiny hooligans jsou dobře propojené, stabilní sociální organizací, kde členové mezi sebou vzájemně utužují vztahy a mají dobře organizované střety (DTTO). Je to zřejmé právě z toho chování, kdy se hooligans od fotbalových týmů domluví na srazu, který je mimo fotbalové utkání a jdou se vědomě rvát. V seriálu Kmeny, který odvysílala Česká televize (DTTO), je pak vidět, že některé skupiny hooligans jsou více stabilní a jiné méně JAK SE VYZNAČUJE TATO STABILITA?. V tomto díle je opsána cesta fotbalových fanoušků na zápas a v druhé půlce je právě onen domluvený střet, kde se fanoušci předem domluví na místě, kde se sejdou a tam se jdou „v zájmu“ fotbalových mužstev porvat. Je tedy vidno, že jednotliví účastníci mezi sebou komunikují a domlouvají akce. Vnímají společné zájmy a potřebu jejich konání. „Protože jsou deviantní skupiny a organizace neustále ohrožovány zvenčí formální sociální kontrolou, kladou velký důraz na dodržování svých vnitřních norem a pravidel a jejich porušování potrestají.“ (HrčKa, 2001, s.63)

Protože jde spíše o deviantní subkulturu, než skupinu, jsou zde sdílené normy, hodnoty, postoje a ideologie. „Pokud jedinec nemůže dosáhnout požadovaných cílů (v případě hooligans agresivita, vzrušení) a odměn v konvenčních skupinách a organizacích konformním

chováním, může přecházet do deviantních skupin a subkultur, kde dosahuje svých cílů a získává odměny deviantním chováním a interakcí s devianty. Subkultura pak poskytuje členům emoční, materiální a sociální podporu.“ (Hrča, 2001, s.163) U hooligans je pak ještě důležité zmínit, že se nejedná o jedince izolované a okraji společnosti ale udržují si i určité konveční vazby k sociálnímu prostředí.

Nedomnívám se, že u hooligans dochází k deviantnímu chování kvůli tomu, že by trpěli společným statusovým problémem, jak tvrdí Cohen, ale sdružují se do skupin, protože se nedokážou zcela adaptovat ve společnosti a jak jsem již zmínila, toto členství jím přináší vzrušení a „legitimní“ příležitost pro boj a agresi. Rozhodně pak zde dochází k vynahrazení určité sociální deprivace z jejich běžného sociálního prostředí a života.

Ze všeho, co jsem doposavad popsala, mi přijde jako nejaplikovanější teorií pro vysvětlení chování hooligans teorie napětí, spouštějící agresi, kterou se budu v nadcházející části seminární práce důkladně zabývat.

1.2. Struktura a organizace hooligans coby deviantní skupiny

„ Deviantní skupiny mají často podobu stabilních a pevně organizovaných sociálních struktur s důraznou diferenciací statusů a rolí.“ Best a Lckenbil pak o struktuře skupin hovoří následovně „Organizační formy deviantů definovány čtyřmi parametry: 1. Zda se devianti navzájem spojují 2. Zda společně vykonávají deviantní aktivity 3. Zda mezi nimi dochází k dělbě práce 4. Zda aktivita a organizace přesahuje daný prostor a čas.“ (Hrčka, 2001; s:145) Na základě těchto parametrů rozlišuje Best a Luckenbill (ROK VYDÁNÍ) pět stupňů sociální organizace deviantů JAK SE OD SEBE VZÁJEMNĚ LIŠÍ?:

1. Izolovaní devianti
2. Kolegové
3. Vrstevníci
4. **Gangy:** „stabilnější deviantní organizace s rozvinutou dělbou práce mezi jednotlivými členy, ale jejich aktivity jsou omezeny na určitý prostor a čas. Podle Hrčky jsou pak gangy malé skupiny profesionálních nebo kariérových deviantů organizovaných za účelem dosahování specifických cílů. Jejich aktivity vyžadují koordinované aktivity jedinců vykonávajících specializované role. Alespoň některé z těchto rolí vyžadují zvláštní schopnosti osvojené dlouhodobým nácvikem a praxí. Gang často používá specializovaného jazyka (slangu) a je založen na vzájemných povinnostech mezi členy. Kariéra deviantů v gangu bývá dlouhodobá, mezi lidmi jsou vytvořeny sítě a vzájemné

kontakty. Při plánování akce se soustředí na provedení, aby se jim plán zdařil.“(Hrčka, 2001, s.145)

5. Formální deviantní organizace (MĚLA BYSTE PRACOVAT S PRIMÁRNÍ LITERATUROU!)

Samozřejmě, že nejde s přesností určit, že u skupiny hooligans se jedná striktně o gang, určitě prvky může mít tato skupina lidí například i ze skupiny kolegů (např. udržování vztahů i s jinými delikventy) stejně jako z formální deviantní organizace, kde jde především o fakt, že hooligans páchají delikventní chování v delším časovém období, opakovaně. Nejvíce mi však jejich subkulturu opisuje právě organizace gangů.

1.3. Motivace členů JAKÝCH? a jejich zařazení KAM?

„Podle situační motivace (Briar a Piliavin 1965) spočívá motivace k deviantnímu chování spíše v určitých situacích (spojených s příležitostmi k deviantnímu chování, odměnami za takové chování a absencí či neúčinností sociální kontroly) než ve vlastnostech deviantních aktérů. Čím více času tráví jedinec v takových situacích, tím pravděpodobněji vykazuje deviantní chování (určitého typu).“ (Hrčka, 2001; s:255)

Durkheim rozlišoval tři typy deviantů:

1. Biologicko - psychologický deviant

2. **Funkcionální rebel**

3. **3 Sociální deviant**

Pro hooligans by se pak nejvíce hodilo zařazení mezi sociálního devianta, jehož chování je postaveno na neadekvátní socializaci, anebo funkcionální rebel, který reaguje na různé skutečnosti různými reakcemi. „Příčinou deviance může být anomie nebo egoismus (jedinci usilující o dosažení svých egoistických přání a potřeb způsoby neslučitelnými s jejich biologickými schopnostmi a se sociálním řádem)“ (Hrčka, 2001; s:176)

Podle Cohena (1966) existují situace, v nichž je vysoká pravděpodobnost výskytu deviantního chování: deviance pak může být chápána jako odpověď na abnormální situace. Deviaci tedy lze chápat jako důsledek interakce mezi osobností a situací. (Hrčka, 2001) Pro hooligans pak může být normou a jistým zvykem, že pokud jdou na zápas, je zvykem se porvat s fanoušky protihráčů. Tato myšlenka nám sice vysvětluje, že člověk se v různých situacích chová různě a někdy může i nepřírozeně reagovat, což může mít za následek

označení takové formy chování, jako deviantní, avšak nevysvětluje nám důležitou otázku: Proč hooligans organizovaně páchají násilí a konflikty vyhledávají? Odpověď se budu snažit najít pomocí teorie napětí, na základě agrese a jisté blaženosti, které jim násilí poskytuje.

2. Odkrytí příčin deviantního chování na základě teorií sociálních deviací

Deviantní akt podle Loflanda MUSÍTE POUŽÍT PRIMÁRNÍ LITERATURU!

Hooligans mohou svůj deviantní akt vnímat jako dobrodružný, který je spojen s pocitem vzrušení a dobrodružství. „Potřeba těchto pocitů s rostoucí byrokratizací a rutinizací společenského života stoupá. Někdy je zdrojem vzrušení přímo příslušné chování, jindy spíše skutečnost, že toto chování představuje porušení norem a vyjadřuje opozici vůči konvenční společnosti a morálce.“(Hrčka,2001; s.66) „Deviantní chování se tedy pro delikventy stává způsobem zábavy, zdrojem vzrušení a možností nekonvenčního chování. Jde možná o jakousi touhu překonat stereotypy běžného života a zažít si něco neobvyklého pomocí nových a nestandardních zážitků.“ (Hrčka, 2001; s:67) V případě hooligans pak právě rvačky, potyčky a agresivní chování v průběhu zápasu, burcované fanděním fotbalových klubů může sloužit jako zdroj vzrušení a nového zážitků, překračující společenské normy a limity. Jde o touhu zažít si něco neobvyklého. Právě tato potřeba může být i cílem hooligans při páchání násilného chování ať už na stadionech, nebo mimo něj, avšak v rámci sportovního zájmu.

3. Teorie, Indikátory chování

Abych situaci hooligans pobrala v celém měřítku, ráda bych se ještě chvíli zabývala pojmy, jako je frustrace, deprivace, konflikt a stres, které často mohou vyústit právě v agresivní chování jedinců. Nerada bych opomněla i psychosociální fakt, že důsledek chování hooligans, mohl vzniknout na základně špatného emočního zázemí v raném dětství.

Pokud bych skupinu hooligans řešila podle **psychoanalytické teorie** sociálních deviací mohla by příčinou jejich chování spočívat v „nerovnováze mezi pudovými tendencemi a internalizovanými normativními závazky a poruchou psychosexuálního vývoje“ o čemž pojednával Freud. „Za příčinu těchto poruch jsou považovány nevyřešené konflikty a komplexy z raného dětství, nespokojené potřeby sebeuplatnění nebo potřeby bezpodmínečné jistoty a lásky.“ (Hrčka, 2001; s: 163) Tyto faktory pak mohou být spouštěcím mechanismem

pro porušování normativních závazků ke společnosti. Jde o souboj mezi id a superegem, nebo nadstandardní potřeba pudových impulzů. Zmiňuji tuto teorii jako jednu z možných vysvětlení jednání hooligans.

JEDNOTLIVÉ KONCEPTY MAJÍ VYCHÁZET Z LOFLENDOVY TEORIE A MÍT PODOBU PRACOVNÍCH OTÁZEK!

- 3.1. Frustrace** „ tímto pojmem označujeme situaci, kdy je člověku znemožněno uspokojit nějakou, subjektivně důležitou potřebu, ačkoli si myslel, že uspokojena bude. Frustrace je neočekávaná ztráta naděje na uspokojení.“ (Vágnerová, 1991; s.32) I frustrace tedy může být počátkem ke vzniku agresivního chování. U hooligans pak k rvačce může vést očekávání, že jejich fotbalové mužstvo vyhraje a nestane se tak. V tomto případě může agrese sloužit jako jistá kompenzace. Stejně tak to ovšem nemusí mít žádnou spojitost s fotbalovým utkáním, ale s běžnými životy jednotlivců, kterým se ve společnosti nedaří udržovat sociální vztahy, či mají jiné problémy. I z této formy frustrace pak může docházet k nahromadění negativních emocí, které vyvěrají právě při fotbalových utkání.
- 3.2. Konflikt** může působit jako „protichůdný tlak vědomí povinnosti a tendence k aktuálnímu uspokojení.“ (Hrčka, 2001; s:32) Freud mluví o konfliktu principu slasti a principu reality, tj. požadavků prostředí, sociálních tlaků.“ (Hrčka, 2001; s.33) I intrapersonální konflikt může vést jedince k chování, jako je vandalismus na stadionech, opět ve spojení se zápasem.
- 3.3. Stres** „lze chápat jako stav nadměrného zatížení a ohrožení.“ (Hrčka, 2001; s.33) V případě, že se jedná o velikého fanouška, který si s fotbalovým týmem pojí velkou část svého života, může docházet k nahromadění stresu při utkání, které později vyústí právě v agresivní chování, obzvláště v situaci, kdy nastane situace, kterou jedinec nepředvídal. Fotbalové zápasy jsou plné nepředvídatelných situací a zvrátů, především jde o výhru. Během toho však může dojít k pocitu křivdy, spáchanou na týmu rozhodčím a podobně. U jedinců, kteří se za hooligans označují, pak právě tento akt může k tomu, že se nebojí zasáhnout pomocí síly.
- 3.4. „Deprivace** je stav, kdy některá z objektivně významných potřeb, biologických i psychických, není uspokojivá v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu.“ Právě deprivace pak může mít za následek agresivní chování, ke kterému dochází v případě hooligans, jako kompenzace určité potřeby,

kteřá v určitém období nebyla dlouhodobě naplněna a vedla k narušenému psychickému vývoji, projektujícímu se právě do potřeby združovat se v subkultuře, která páchá násilí. Jde o určitý únik formou útoku, která může reflektovat snahu a tendenci nějakým způsobem v situaci jednat. „Osamělý frustrovaný jedinec pak hledá usilovně až křečovitě nějaký vztah a zaměřuje k tomuto cíli veškerou energii.“(Hrčka, 2001; s.46)

3.5. Agresivita

„Porušování sociálních norem je u agresivního chování spojováno s násilným omezováním základních práv ostatních. Agresivní jednání lze obyčejně interpretovat jako prostředek k uspokojení potřeby (např. k získání něčeho žádoucího nebo k sebeprosazení).“ (Vágnerová, 1991; s.35)

U příkladu hooligans bych se pak přikláněla k názoru, že i samotné násilné jednání, může být cílem. „Agresor je pak obyčejně zdatný a silný, ale neukázněný, s potřebou se předvádět a dokazovat svou převahu nad ostatními, bývá necitlivý a bezohledný. Nemívá dostatečně vyvinuté svědomí a za své chování se necítí vinen.“ (Vágnerová, 1991; str.36)

Tím, že se hooligans jdou vědomě porvat, prosazují pak svoji moc a sílu a snaží se prosadit a upozornit na sebe. Jejich jednání pak je reakcí na neschopnost projevit se jiným způsobem, anebo také nemají jiný vzor chování a neumí věci jinak než násilím řešit.

„Agrese může fungovat jako kompenzace, tj. jako zdroj náhradního uspokojení, např. v oblasti potřeby seberealizace, citové akceptace apod. E Fromm takovou agresi definuje jako náhražku za produktivní činnost či uspokojivý vztah. Takto by bylo možné vysvětlit podivné chování, které násilníkovi zdánlivě nic nepřináší. Mstí se světu, že mu nedal lepší možnost uplatnění, pro důkaz jeho existence. Násilí a ničení je jedním ze způsobů fiktivního ovládnutí světa, který má za cíl potvrdit hodnotu vlastní osobnosti, když už toho nejde dosáhnout jinak.“ (Vágnerová, 1991; s.271)

Svým chováním se tudíž hooligans možná snaží dokázat jistou nadvládu, kterou mají v případě fotbalových utkání, členství jim dodává sebevědomí, potřebnou prestiž a moc a rozhodně může sloužit jako prostředek k odreagování.

Teorie napětí

Domnívám se, že již zmíněné projevy by se daly shrnout a celkově označit pod Teorii napětí, která pracuje s konceptem, že deviantní chování je důsledkem tlaku a napětí ve společnosti. (Munková, 2013). Již zmíněné dobrodružství, které hooligans od svého jednání

očekávají, pak může být jejich reakcí na nedostatek vzrušujících podnětů, které jim společnost nabízí a tak hledají nové možnosti, které jsou však v rozporu s normami.

Podle Cohena (Munková, 2013) může u některých jednotlivců docházet k neutilitárnímu jednání: „Jde o negaci ceněné hodnoty majetku, racionality, zodpovědnosti. Na základě empirických dat ukazuje, že u krádeží nepřevládá ekonomická racionalita. Spíše lze nalézt ničení předmětů symbolizujících hodnoty střední třídy (vandalismus).

Rozhodným obdobím pro vznik vandalismu a agrese pak Cohen označuje vstup do školy, kde si jedinec uvědomuje svůj sociální status a únikovými formami chování se pak snaží o dosažení alternativního statusu a vyznáváním opačných hodnot.

Nemyslím si, že by hooligans řešili svým chováním nedostatek legitimních prostředků pro zajištění finančních prostředků, ale souhlasím, že se možná pokoušejí o určité uznání, buď v jejich subkultuře, ale také pro okolí. Snaha vzbudit obdiv, za jejich chování. Určitě zde funguje i jistá technika neutralizace (Munková, 2013), díky které si jedinec odůvodňuje a svým způsobem omlouvá své chování → „můžou si za to sami“, „koledovali si o to“, „všichni se tak chovají“ apod. (Munková, 2013, s.56)

Ráda bych zde zmínila i koncept driftu (neukojenosti). Jedinec se totiž může pohybovat na pomezí deviantního chování a společnosti. (Munková, 2013) Jednotlivci se tak mohou do skupiny hooligans dostat na základě nedostatečné ukotvenosti ve společnosti, již zmíněný problém – nepřinášející jim dostatek vzrušení. Může jít o překonání rutinizace, pocit mužnosti. Může jít i o nudu, kterou jedinci trpí a o snahu prokázat svoji individualitu. (Munková, 2013)

Závěr

Nevím, jestli se díky teorii napětí, či jakékoliv jiné teorii dá odhadnout, jaké chování vede jednotlivce k určitým typům deviantního chování ????

Zrovna u subkultury jako je hooligans, si myslím, že faktorů, které vedly k jejich chování, je celá řada a odlišuje se u každého jednotlivce zvlášť. Můžeme se snažit najít společné rysy a popsat, co se děje, ale paušálnost se nám asi nepovede.

Tak jako je kritizována většina teorií sociálních deviací, tak i já se dívám skepticky na otázku: Proč v některých jedincích vyvolají tytéž okolnosti deviantní chování a u jiných ne? Je to tím, že na každého vzruchy z okolí působí jinak silně? A na základě čeho?

Sama jsem zvědavá, kam až se do budoucna budou střety hooligans vyvíjet a jak si s nimi společnost poradí. Rozhodně nesouhlasím s vandalizací na stadionech a ohrožováním okolí násilím. V případě, že si však týmy domluví místo, kde se chtějí porvat, není to na jejich

osobním rozhodnutí, zda půjdou či ne? A co svoboda? A JAK TEDY LOFLENDOVA
TEORIE DOKÁŽE VYSVĚTLIT EIXSTENCI HOOLIGANS? A JAKÉ JINÉ TEORIE
DOKÁŽÍ CHOVÁNÍ HOOLIGANS VYSVĚTLIT LÉPE?

Literatura

VÁGNEROVÁ, Marie. 2000. : *variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-717-8496-6.

, Michal. 2001. : *variabilita a patologie lidské psychiky*
, 7. sv. ISBN 80-858-5068-0.

MUNKOVÁ, Gabriela. Sociální deviace: přehled sociologických teorií. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 168 s. ISBN 978-80-7380-398-8

Hooligans.cz [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://hooligans.cz/>

Seriál: Kmeny: Hooligans